

ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

PROBLEMS OF PROCEDURAL REPRESENTATION IN ECONOMIC LEGAL PROCEEDINGS

Канарик Ю.С.,

к.ю.н., старший викладач

кафедри цивільного та господарського права

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Яценко В.Г.,

студентка ІV курсу юридичного факультету

Національний університет біоресурсів і природокористування України

У статті досліджуються проблеми в частині правосуддя, які можуть виникати у зв'язку із впровадженням змін до Конституції України. Проаналізовано поняття самого процесуального представництва і його значення для правильного розгляду та вирішення справи по суті. Виокремлено три основні проблеми в інституті процесуального представництва. З'ясовано можливі наслідки впровадження проекту нового господарського процесуального кодексу України

Ключові слова: представник, процесуальне представництво, «малозначні спори», «адвокатська монополія», адвокат.

В статье исследуются о проблемы в части правосудия, которые могут возникать в связи с внедрением изменений в Конституцию Украины. Проанализировано понятие процессуального представительства и его значение для правильного рассмотрения и разрешения дела по существу. Выделены три основные проблемы института процессуального представительства. Выяснены возможные последствия реализации проекта нового хозяйственного процессуального кодекса Украины.

Ключевые слова: представитель, процессуальное представительство, «незначительные споры», «адвокатская монополия», адвокат.

The article deals with problems that can arise in connection with the introduction of changes to the Constitution of Ukraine in the part of justice. The concept of the procedural representation itself and its significance for the proper consideration and resolution of the case on the merits are analyzed.

The introduction of the so-called "lawyer's monopoly" has become the headline of more than one dozen scientific articles and even more scientific discussions. Three main problems that exist in the institute of procedural representation are singled out. The possible consequences of the implementation of the draft new economic procedural code of Ukraine. The introduction of the lawyer's office has already begun, and has a consequence for business entities, the search for possible ways to solve the fate of their lawyers. The first problem that arises will be whether the jobs reserved for ordinary lawyers who are to be reclassified as lawyers or business entities will still be forced to dismiss them and included those with a lawyer's certificate in their circle of employees. The next problem is not the definition of the legislator, the use of such a definition as "minor controversy", since there are no signs incases where this will be such a dispute. And in this case, the draft economic-procedural code allows you to represent interests not only to lawyers, but also to full-time lawyers.

Key words: representative, procedural representation, minor disputes, legal monopoly, lawyer.

Постановка проблеми. Процесуальне представництво являє собою ефективний засіб, який забезпечує учасникам господарювання повноцінну реалізацію їхніх прав і законних інтересів. Значення представництва в господарському процесі зростає пропорційно розвитку сфери господарювання загалом, що спричиняє неминуче збільшення кількості правових спорів, учасниками яких є суб'єкти господарювання.

Саме таке процесуальне представництво є тим інструментом механізму захисту прав суб'єктів господарювання, який сприяє швидкому та найбільш результативному вирішенню господарського спору. Особливістю даного процесу є саме інститут юристів-консультів, які працюють на умовах трудового договору на підприємствах, в установах і організаціях, які за довіреністю представляють інтереси своїх роботодавців у господарському судочинстві.

Проте зміни, які відбулися із вересні 2016 р., зумовлюють перегляд даних положень щодо інституту представництва. Низку нововведень щодо правосуддя, які набули чинності 30 вересня 2016 р., також внесено до Конституції України.

Передбачається, що «<...> представництво відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 131–1 та ст. 131–2 цієї Конституції виключно прокурорами або адвокатами у Верховному Суді та судах касаційної інстанції здійснюється з 1 січня 2017 р.; у судах апеляційної інстанції – з 1 січня 2018 р.; у судах першої інстанції – з 1 січня 2019 року».

Мета статті. У зв'язку із зазначеним необхідне з'ясування всіх моментів і проблем, які можуть виникати

в господарському представництві із впровадженням даних нововведень, що й зумовлює актуальність теми статті.

Виклад основного матеріалу. Представники як особи, котрі наділені повноваженнями щодо захисту прав і законних інтересів осіб, права яких порушуються, є невід'ємними учасниками будь-якого судового процесу. Закріплення в Основному законі України їхнього правового статусу зумовлює необхідність існування їх інституту.

Окремих питань процесуального представництва, зокрема й господарського, свої праці присвятили В. Беляневич, І. Гелецька, М. Гурвич, О. Клейнман, С. Королева, Г. Лазько, І. Павлуник, С. Фурса, С. Халатов, С. Чванкін, М. Чечот, Л. Шаповал, М. Штефан, С. Бичкова, О. Харитонова, Т. Вільчик, О. Задніпровський, Д. Ватман, В. Слізаров, В. Шерстюк, М. Штефан та інші.

Поняття процесуального представництва широко вживається в різних процесах, адже відіграє важливу роль у виграші спору. Тому спочатку варто визначити саме поняття процесуального представництва в господарських судах і знайти різницю між цивільним судочинством, і лише тоді виявляти проблеми, які можуть виникати у зв'язку із здійсненням даного представництва.

В. Ямковий дає визначення представництву в господарському суді як правовідношенню, через яке одна особа (судовий представник) здійснює процесуальні дії в межах наданих їй повноважень від імені та в інтересах особи, яку вона представляє (сторони, третьої особи), внаслідок чого безпосередньо для останньої виникають права й обов'язки [1, с. 467].

Інший же науковець говорить, що представництво – це сукупність правових норм, які регулюють однорідні суспільні відносини, що виникають у зв'язку зі вчиненням на підставі закону, договору, локальних нормативно-правових актів процесуальних дій представником від імені та в інтересах іншої особи з метою ефективної реалізації та здійснення захисту господарських прав і законних інтересів учасників господарського процесу [2, с. 320].

Тому представництво в господарському процесі розуміється як робота представника, що діє в інтересах довірителя, діяльність якого спрямовується на виникнення, зміну або припинення процесуальних правовідносин, врегульованих нормами Господарського процесуального кодексу (далі – ГПК) України, що становлять самостійний інститут господарського процесуального права.

Отже, інститут представництва дозволяє учасникам господарського процесу, з одного боку, доручати представництво в суді своїх інтересів особі, обраній ними, а із другого – вимагати від представника здійснення всіх передбачених законом заходів та використання зазначених у ньому засобів у цілях захисту інтересів довірителя.

Визначивши поняття процесуального представництва, доцільно також визначити й осіб, які можуть бути учасниками господарського процесу у вигляді представників сторін. Адже саме звуження кола осіб, які мають право представляти інтереси суб'єктів господарювання в судах, і стане проблемою під час впровадження даних змін, що стосуються судочинства.

Варто зазначити, що, відповідно до ст. 28 ГПК України, громадяни можуть вести свої справи в господарському суді особисто або через представників, повноваження яких підтверджуються нотаріально посвідченою довіреністю. Дана стаття також говорить про те, що справи юридичних осіб у господарському суді ведуть їх органи, що діють у межах повноважень, наданих їм законодавством і установчими документами, через свого представника [3, с. 188].

Дані положення частин ст. 28 ГПК говорять про необхідність у виборі суб'єктами господарювання своїх представників. Зазвичай це можуть бути ті самі юристи-консультанти, які на підставі довіреності представляють інтереси своїх роботодавців у судочинстві. Але варто звернути увагу на те, що адвокат у господарському судочинстві може посвідчувати свої права як представник також ордером, дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги, або договором. До ордера обов'язково додається витяг із договору, в якому зазначаються повноваження адвоката як представника або обмеження його прав на вчинення окремих процесуальних дій. Витяг засвідчується підписом сторін договору.

Тобто тлумачення підтвердження повноважень адвоката законодавець розглядає як додаткову форму представництва щодо основних форм у вигляді керівника або на підставі довіреності. Пояснити це можна вживанням слова «також» у ст. 28 ГПК.

Сам господарсько-процесуальний кодекс надав вибір юридичним особам визначити своїх представників і це цілком прийнятно, адже даним особам краще буде надавати такі повноваження своїм штатним працівникам, які вселяють довіру вже не один десяток років, аніж залучати до справи професійних адвокатів, не перевірених часом.

Отже, визначивши поняття представництва й осіб, яким процесуальним кодексом господарського судочинства надано право бути представниками суб'єктів господарювання в господарських судах, можна проаналізувати нещодавні зміни до Конституції України.

Запровадження так званої «адвокатської монополії» стало заголовками вже не одного десятка наукових статей і ще більшої кількості наукових дискусій. Адвокатська монополія торкнулася, як ми вже зазначали, усіх сфер судочинства.

Ініціатива закріпити адвокатську монополію в Основному законі України викликала жваві дискусії ще на етапі розроблення законопроекту. Обговорення змін загострилося після реєстрації проекту в парламенті, і сьогодні питання залишається спірним. Адже не всі позитивно сприймають такі нововведення. Зокрема, експерти вказують на пряме порушення чинного законодавства, посилаючись на ст. 59 Конституції України, згідно з якою «кожен є вільним у виборі захисника своїх прав». Також вказується на порушення ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і Основних принципів щодо ролі юристів, ухвалених VIII Конгресом Організації Об'єднаних Націй (далі – ООН) [4].

Проблема представництва полягає, насамперед, у тому, що Конституція, доповнюючи свій текст ст. 131 (2), не внесла змін до чинного ГПК. Йдеться про ту норму, згідно з якою представництво може надаватися виключно адвокатом, який має право представляти інтереси іншої особи, коли в чинному ГПК містяться норми, відповідно до яких представниками юридичних осіб можуть бути також інші особи, повноваження яких підтверджуються довіреністю від імені підприємства, установи чи організації (ст. 28 ГПК).

Варто звернути увагу також на проект нового ГПК, який у ст. 59 визначає, що представником у суді може бути адвокат або законний представник. Проте вже в наступній частині даної статті міститься виняток із даної норми, а саме існування «малозначних спорів, малозначних справ». І в даному разі значний вимог кодекс не вимагає, обмежуючись лише вісімнадцятирічним віком і дієздатністю фізичної особи [5].

Проблема, яка тут може виникнути, буде стосуватися тлумачення дефініції «малозначні спори», тобто якими ознаками повинен бути наділений спір, щоб він характеризувався як малозначний. Чи це буде прив'язка до суми грошового боргу, чи організаційно-правової форми даних суб'єктів господарювання, чи, можливо, якісь інші умови? Залишається тільки чекати внесення змін чи доповнень до чинного законодавства.

Проект кодексу ясно дає зрозуміти, що інститут адвокатури, хоча і в недосконалому вигляді, але стає основним способом для захисту своїх прав і законних інтересів у випадках існування судового розгляду господарських спорів.

Тоді виникає питання, як же бути керівнику підприємства, установи або організації в разі судового провадження? Чи наймати адвоката, який і буде надавати таку правову допомогу, але до якого ще не має довіри, та який потребує досить багато часу на введення у справу, чи все ж таки витратити кошти та час на перекваліфікацію своїх штатних юристів, які надають допомогу вже не один десяток років?

Ця проблема стане найбільш неприємною для суб'єктів господарювання, адже немає сенсу тримати в себе на роботі юристів-консультантів, які матимуть повноваження лише в даних структурах без дозволу представлення інтересів у судах.

З'ясувавши факт існування єдиного представника, наділеного повноваженнями із захисту порушених прав та інтересів у господарському судочинстві, варто зупинитися на питанні, яким же чином адвокат буде представляти інтереси суб'єктів господарювання в суді, чи потрібно буде надавати, окрім свідоцтва на зайняття адвокатською діяльністю, ще якийсь договір.

Спершу звернемося до нормативно-правового акту, який визначає процесуальний статус адвоката в судочинстві. Так, ч. 1 ст. 26 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – Закон) визначає, що документами, які посвідчують повноваження адвоката у випадках надання правової допомоги, є:

1. Договір про надання правової допомоги.
2. Довіреність.

3. Ордер.

4. Доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги [6, с. 282].

Ч. 3 ст. 28 ГПК дублює положення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і визначає ті самі документи. Проте аналіз ст. 26 Закону, ст. 28 ГПК дозволяє обмежитися лише оформленою відповідно до вимог закону довіреністю та документом, який визначає статус адвоката.

Висновки. Проаналізувавши зміни, які відбуваються в судочинстві, та внесення доповнень до чинної Конституції, можна сказати, що законодавці не врахували того факту, що процесуальні кодекси повинні бути доповненими або одночасно з Конституцією, або навіть раніше. Проект ГПК, який наразі ухвалений у другому читанні, не зовсім відповідає тим положенням, які містяться в Конституції України. Запровадження інституту адвокатів уже

почалося і має наслідком для суб'єктів господарювання пошук можливих шляхів для вирішення долі свої штатних юристів. Перша проблема, яка виникає, буде стосуватися того, чи будуть збережені робочі місця для звичайних юристів, яких потрібно перекваліфікувати в адвокатів, або ж суб'єкти господарювання все ж таки будуть змушені їх звільнити та зарахувати до кола своїх працівників осіб, які мають адвокатське свідоцтво. Наступною проблемою є невизначення законодавцем вживання такої дефініції, як «малозначні спори», адже немає жодних ознак такого поняття. У такому разі проект ГПК дозволяє представляти інтереси не тільки адвокатам, а і тим самим штатним юристам. І ще однією проблемою є підтвердження адвокатом своїх повноважень у суді, адже незрозуміло, чи потрібно буде оформлювати довіреність, ордер, договір про надання правової допомоги, чи буде достатньо адвокатського свідоцтва та належно оформленої довіреності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ямковий В. Проблемні питання участі адвоката як процесуального представника в господарському суді / В. Ямковий // Форум права. – 2010. – № 3. – С. 466–472 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-3/10jvibgc.pdf>.
2. Россильна О. Поняття, ознаки, види господарського процесуального представництва / О. Россильна // Форум права. – 2014. – № 3. – С. 319–326 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2014_3_54
3. Господарський процесуальний кодекс : Закон України від 6 листопада 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56 ; 2001. – № 36. – Ст. 188.
4. Миськевич Т. Реформування ринку юридичних послуг в Україні / Т. Миськевич // Центр досліджень соціальних комунікацій ; Національна юридична бібліотека НБУВ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1207:reformuvannya-rinku-yuridichnikh-poslug-vukrajini&catid=8&Itemid=350.
5. Проект Господарського процесуального кодексу України, запропонований до прийняття Радою з питань судової реформи при Президенті України в 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jrc.org.ua/upload/steps/b6d283709aed706c26769e4ec13a0446.pdf>.
6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076–VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 62. – Ст. 17.